

Riaz Ahmed SHAIKH*

VOJNA V AFGANISTANU, POJAV GLOBALNEGA JIHADA IN PAKISTAN

Povzetek. Z invazijo sovjetskih sil na Afganistan decembra 1979 je bila odprta zadnja fronta hladne vojne. Pakistan, ki je najbližji sosed Afganistana, je nenadoma postal zelo pomemben v boju proti komunistični Sovjetski zvezi. Pakistanska obveščevalna agencija ISI in ameriška osrednja obveščevalna agencija CIA sta skupaj načrtovali vojno strategijo, ki je vrhunec doseгла z uspehom leta 1989, ko so se sovjetske sile umaknile iz Afganistana. Članek prikazuje, kako sta zgoraj omenjeni obveščevalni agenciji, ISI in CIA, za uspeh v afganistanski vojni novačili islamske skrajneže s celega sveta. Avtor dokazuje, da je v končni fazi zbiranje globalne podpore med muslimani v imenu vere privedlo do pojava globalnega jihada (svete vojne). Pakistan je v teh dogodkih igral zelo pomembno vlogo. Avtor se ob analizi vojne v Afganistanu, vloge Pakistana ter pojava Al Kaida in talibanov opira na razvoj dogodkov od leta 1979 do 11. septembra 2001, ko je Al Kaida izvedla teroristični napad na ZDA. Članek dokazuje, da ima sedanjí globalni islamski ekstremizem korenine v vojni v Afganistanu, ki jo je leta 1979 sprožila Sovjetska zveza, v njej pa so igrali ključno vlogo Pakistan, Savdska Arabija in ZDA.

Ključni pojmi: vojna v Afganistanu, globalni jihad, vahabizem, Al Kaida, madrasa.

883

Uvod

Afganistan je imel vedno resne pomisleke o mednarodni meji med Indijo in Afganistanom, ki so jo leta 1893 načrtali Britanci (Mehra, 2001). Ta meja je postala jabolko spora med Afganistanom in Pakistanom že od prvega dne, ko je v letu 1947 zadnji postal neodvisna država. Vendar pa Afganistanu kot kopenski državi, ki nima izhoda na morje, ni preostalo drugega, kot da normalizira svoje odnose s Pakistanom. V tem smislu je tedaj uradna

* Dr. Riaz Ahmed Shaikh, izredni profesor, Institute of Business and Technology, Karachi, Pakistan.

afganistanska delegacija obiskala Pakistan in mu predstavila dva predloga. Po prvem naj bi bilo pakistansko pristanišče Karači na voljo Afganistanu za izvajanje trgovske in komercialne dejavnosti, po drugem pa naj bi pakistanska plemenska območja ob meji z Afganistanom pridobila maksimalno možno avtonomijo.

V naslednjem obdobju so bili odnosi med državama bolj ali manj normalni, vse do vojaškega udara, ki ga je 17. julija 1973 proti vladi kralja Zahirja v Afganistanu izvedel Sardar Daoud. Kmalu za tem se je v pakistanski provinci Baločistan pojavilo secesionistično gibanje, ki so ga spremljali nemiri, za kar je Pakistan obtoževal Afganistan. Kot odgovor na afganistansko vedomje je dal Pakistan politično zatočišče vsem nasprotnikom afganistanske vlade v obdobju 1974–75 (Harrison, 1981). Med njimi so bili kasnejši afganistanski *mujahedini* Gulbadin Hikmatyar, Barahuddin Rabbani, Sibghatullah Mojaddedi, Ahmed Shah Masud in Abdul Rabb Rasoul Sayyaf, ki so s podporo pakistanske države povzročali težave afganistanskim oblastem. Da bi zmanjšal negativne učinke odpora svoji vladi, je Sardar Daoud leta 1976 obiskal Pakistan, s katerim je ponovno želel normalizirati odnose. Vendar pa do napredka ni prišlo, saj so njegovo vlado zrušili med prosovjetskim komunističnim državnim prevratom, ki ga je vodil Noor Mohamed Taraqi (Anwar, 1988). Nova komunistična voditeljja Taraqi in Hafizullah Amin sta prekinila s politiko Sardarja Daouda, kar je v državi ustvarilo sovražno ozračje, v katerega so 27. decembra 1979 posegle sovjetske sile (Misra, 1981).

Sovjetska invazija na Afganistan in zaskrbljenost Pakistana

Prva in takojšnja posledica sovjetske invazije na Afganistan je bil izjemno velik pritok afganistanskih beguncev v Pakistan, katerih število je v naslednjih dveh letih naraslo na 2,5 milijona. Poleg tega pa je prisotnost sovjetskih sil v Afganistanu povzročala Pakistanu varnostne skrbi (Khalidi, 1991). Pakistan se je odločil, da bo podprl afganistansko odporniško gibanje, s tem ko je omogočil fundamentalističnemu vodstvu, da se zbere in deluje z njegovega ozemlja. Pakistan je hkrati zaprosil ZDA, da oblikujejo pritisk in pomagajo pri umiku sovjetskih sil iz Afganistana. Ameriški predsednik Jimmy Carter je imel 4. januarja 1980 govor, v katerem je omenil pakistanske varnostne skrbi in opozoril, da je sovjetska invazija odpravila vmesno cono med Sovjetsko zvezo in Pakistanom, kar je ogrozilo celotno azijsko podcelino in še posebej Pakistan (Lallemant, 1985). Vendar pa so ZDA začele odkrito podpirati afganistansko uporniško gibanje šele tedaj, ko je leta 1981 prevzel oblast v ZDA republikanski predsednik Ronald Reagan (Strobe, 1984).

Pakistan je torej podprl afganistanski odpor proti Sovjetski zvezi preko afganistanskega vodstva v izgnanstvu, omogočil pa je tudi oblikovanje zavetništva sedmih strank, ki so imele sedež v Peshavarju, in jih spodbudil, naj

iščejo podporo med afganistanskimi begunci, ki so množično prihajali v Pakistan.

General Zia je načrtoval povezovanje neorganiziranega gibanja v celovit in zaokrožen odpor, ki so ga pakistanske oblasti tudi oskrbele z orožjem in strelivom. V tem času so tudi ZDA, v glavnem preko CIE, prevzele svojo vlogo v nastalih razmerah. Vendar pa je general Zia naredil jasno ločnico med vlogo in odgovornostjo CIE ter pakistanske obveščevalne službe (ISI). CIA je imela nalogo organizirati prevoz potrebne vojaške opreme in oborožitve v pakistanska pristanišča, medtem ko je ISI skrbela za prevoz po kopnem in razdeljevanje oborožitve in opreme različnim uporniškim skupinam. To je Pakistanu omogočilo nadzor nad potekom vojne v Afganistanu (Matinuddin, 1989).

Medtem ko se je Pakistan trudil povečati obseg in intenzivnost konflikta v Afganistanu, je Sovjetska zveza domnevno že leta 1982 začela razmišljati o umiku, vendar naj bi se Pakistan namerno izogibal pozitivnemu odgovoru na to ponudbo (Ahmer, 1983).

Po več letih vojne je Pakistan 14. aprila leta 1988 kljub resnim pomislekom generala Zie podpisal Ženevski sporazum o prenehanju sovražnosti in umiku sovjetskih sil, saj je bil pod izjemnim mednarodnim pritiskom.

Sovjetski umik in začetek državljanske vojne v Afganistanu

S postopnim umikom sovjetskih sil je preskrba Najibullahove vlade v Afganistanu usihala, zato je njen polom postal očiten, vendar pa so bili *mujahedini* razdeljeni na etnično-jezikovne, sektaške in plemenske frakcije, tako da se je, namesto da bi se bojevali proti vladi, začela državljanska vojna med njimi samimi, kar je Najibullahu omogočilo še nadaljnja štiri leta vladanja (Rubin, 1989).

Ženevski sporazum je predstavljal spodoben način umika sovjetskih sil iz Afganistana in obnove miru, vendar pa *mujahedini* zaradi frakcijskih razlik niso mogli sprejeti soglasja o prihodnji politični ureditvi države. Pakistan je podpiral Gulbaddina Hikmatyarja, medtem ko je Savdska Arabija stala za vahabističnim paštunskim voditeljem Abdulom Rabbom Rasoulom Sayyafom. Iran je podpiral proiransko skupino, ki jo je vodil Abdul Ali Mazari. Vpletenost Pakistana, Irana in Savdske Arabije je še dodatno poslabšala položaj v Afganistanu (Marvin, 2004).

Državljska vojna se je umirila aprila leta 1992, ko je uspelo Pakistanu prepričati različne vojskujoče se frakcije *mujahedinov* v podpis Pešavarškega sporazuma. V osnovi je sporazum ponudil okvir za delo začasne vlade v Kabulu po odstavitvi Najibullahove vlade. Sporazum naj bi uresničili v dveh fazah. V prvi fazi naj bi Sibhatullah Mojaddedi za kratko dvomesečno obdobje prevzel oblast od Najibullaha in vodil začasno vlado. V drugi fazi

naj bi vodja Tadžikov Burhanuddin Rabbani kot predsednik vodil državo štiri mesece, pri čemer bi bil Ahmed Shah Masud obrambni minister, Gulbaddin Hikmatyar pa predsednik vlade. Zadnji ni nikoli prišel v Kabul, da bi sodeloval v začasni vladi, ampak je zavzel kljubovalno stališče, saj je zahteval, da mora biti urad predsednika vlade neodvisen od predsednika Rabbanija, medtem ko mora obrambni minister Masud delovati skladno z usmeritvami predsednika vlade in ne predsednika države. Masud in Hikmatyar sta bila vedno velika sovražnika. Pakistan je v tej zmešnjavi razdeljevanja oblasti podpiral Hikmatyarja, saj Masud nikoli ni imel harmoničnih odnosov s pakistanskimi oblastmi. Pakistan je s pomočjo obveščevalne službe ISI spodbudil Hikmatyarja, naj Rabbaniju, ki je že tako in tako prekršil Pešavarski sporazum, s tem ko je podaljšal svoje štirimesečno obdobje vladanja, povzroča težave. Avgusta 1992 je Hikmatyar s pomočjo ISI izvedel raketni napad na Kabul. V dveletni državljanski vojni je bilo ubitih preko 25.000 civilistov, polovica Kabula pa je bila uničena. Kljub polni podpori Pakistana Hikmatyar nikoli ni dosegel nadzora nad Kabulom (Ahmed, 2004). To je Pakistan prisililo, da je začel iskati druge sile, ki bi lahko Rabbanija vrgle z oblasti.

Pojav talibanov in vpletenost Pakistana

886

Pojav talibanov je kljub krutim razmeram državljanske vojne, ki so k temu nedvomno prispevale, še vedno zavil v tančico skrivnosti. Zaradi nenehnega bojevanja med Hikmatyarjevimi in Rabbanijevimi silami za nadzor nad državo, se je dejanska Rabbanijeva oblast zožila na območje Kabula. Vakuum, ki je nastal, so postopno zapolnjevali *mujahedini* in prekupčevalci z mamili, ki so kot vojni dobičkarji nadzirali manjša območja države. Ti so obvladovali različne kriminalne dejavnosti na svojih območjih, vključno z ugrabitvami, ropi in pobiranjem arbitrarno določenih cestnin od prevoznikov. Obtoževali so jih tudi posiljevanja mladih deklet in izživljanja nad mladimi fanti. Mullah Omer, kasnejši vodja Talibanov, je bil sam zgrožen, ko je enega od njegovih študentov ugrabil in zlorabljal bivši vodja *mujahedinov* (Maley, 2001).

Mullah Omer je sklical *jirgo* (plemensko skupščino) ter se odločil, da bo kaznoval vodje *mujahedinov*, ki so vpleteni v take ostudne zločine, in oblikoval obrambni mehanizem proti vojnim dobičkarjem. Na začetku se mu je pridružilo zgolj nekaj deset ljudi, od katerih je bila le polovica oborožena z lahkim orožjem. Da bi se okrepili in oborožili, so potrebovali podporo od zunaj ter nekatera poročila pravijo, da je Mullah Omer potoval v Kabul in se srečal s predsednikom Rabbanijem, da bi dobil njegovo podporo za svoje gibanje. Rabbani se je strinjal, da ponudi finančno in moralno podporo ter pomoč v orožju in strelivu, da bi pariral svojemu pašunskemu nasprotniku Hikmatyarju s pomočjo drugega pašunskega gibanja, ki je delovalo v Kandaharju in ga je vodil Mullah Omer. Pakistan se je zavedal razvoja dogodkov,

vendar talibanom ni bil pripravljen ponuditi pomoči, dokler ne pokažejo določenega napredka. Interes Pakistana v afganistanskem konfliktu je presegal golo oblikovanje naklonjene paštunske vlade, saj si je Pakistan želel trgovanja in drugih poslovnih vezi s srednjeazijskimi državami, pri čemer je bil miren Afganistan z močno propakistansko vlado bistven predpogoj (Ahmed, 2002). V ta namen je septembra 1994 general Naseerullah Babur, pakistanski notranji minister obiskal Chaman, pakistansko mesto na meji z Afganistanom, in ocenil izvedljivost uporabe te trgovske poti. Takrat se je prvič sestal s talibani in presodil njihovo zmogljivost, da Afganistanu prinesejo mir. Naključno ali ne, prvi talibanski napad izven Kandaharja se je zgodil le nekaj dni po tem obisku. Narava tega napada je bila zelo podobna Hikmatyarjevim raketnim napadom, ki jih je od leta 1992 dalje izvajal na Kabul. Talibani so imeli tedaj očitno popolno podporo Pakistana. Dva talibanska uspešna napada, ki sta sledila (Spin Boldak in Pasha Depot), sta svet opozorila na obstoj talibanov, hkrati pa sta jim zagotovila dovolj orožja in streliva za izvajanje nadaljnjih napadov (Ahmed, 2000).

Pakistan je podporo talibanom zagotavljal preko svojega konzulata v Kandaharju, ki ga je vodil višji častnik obveščevalne službe ISI brigadir Amir Sultan Tarar, bolj znan kot polkovnik Imam, ki je bil z afganistansko krizo povezan vse od leta 1975 dalje. Ravno polkovnik Imam je prepričal Mullaha Naqiba, poveljnika in predstavnika Rabbanijeve vlade v Kabulu in nekatere vojne dobičkarje, da so se nehali bojevati s talibani, s čimer so zadnji prevzeli nadzor nad Kandaharjem in kar je bilo še posebej pomembno, nad območjem letališča. To je talibanom prineslo veliko tankov, letal, orožja in streliva, ki je bilo na letališču in v vojaški bazi Sarkateb (Hussain, 2007). Kmalu so talibani osvojili tudi dve provinci, in sicer Zabul in Uruzgan, kjer se je vojni dobičkar Mullah Salaam Roketi s stotinami svojih privržencev pridružil talibanom. Kmalu za tem so sledili talibanski uspehi v Helmandu, Ghazniju in dolini Logar ter do začetka leta 1996 je bilo talibanskih borcev že več kot deset tisoč, opremljeni in oboroženi pa so bili s tanki, večcevnimi raketnimi sistemi in helikopterji (Allen, 2006).

K povečanju vojaške zmogljivosti talibanov in k razvoju njihove vojaške strategije je najbolj prispeval nekdanji obrambni minister Najibullahove vlade, general Shah Nawaz Tanai. Po padcu predsednika Najibullaha je Tanai dobil politično zatočišče v Pakistanu, kjer je bil gost obveščevalne službe. Na njeno zahtevo je talibanom zagotovil polno podporo. Tudi druge vojskujoče se frakcije, na primer Hikmatyarova in Masudova, so trdile, da je Pakistan talibanom zagotavljal strateško podporo (Kepel, 2002).

Talibani so imeli zelo tesne vezi s Pakistanom, saj so bili otroci sirote nekdanjih *mujahedinov* ali afganistanskih beguncev, ki so živeli v bednih razmerah v pakistanskih begunskih taboriščih. To jih je prisililo, da so obiskovali verske šole (*madrase*) v plemenskih in drugih obmejnih območjih

na meji med Pakistanom in Afganistanom, kjer so jim zagotovili bivanje, prehrano, obleko in finančno podporo, zato je bilo logično, da so begunci svoje otroke pošiljali na šolanje v verske šole. Tudi to je posredno prispevalo k temu, da so talibani konec septembra 1996 zavzeli Kabul (Malik, 1999).

Zavzetje skoraj celotnega Afganistana s strani talibanov je prisililo nepaštunske vojskujoče se frakcije, da pripravijo skupno strategijo za boj proti tej grožnji. Več nekdanjih sovražnikov, vključno z odstavljenim Rabbanijem, Masudom, Rasheedom Dostumom in Karimom Khalilijem, se je sestalo 10. oktobra 1996 v Khinjanu v provinci Baghlan in sprejelo odločitev o oblikovanju zavezništva za obrambo Afganistana pred talibani, ki jih podpira Pakistan. Prvi cilj protitalibanske skupine je bil izgnati talibane s severa države. Talibani so namreč na severu države pustili le omejene sile, medtem ko so se angažirali v boju za nadzor drugih območij, vključno z Bamiyanom in Hazaro. Masud je želel izkoristiti to šibkost talibanov in je napadel že 16. oktobra. V nekaj dneh je zavezništvu uspelo osvojiti več manjših mest, ubiti nekaj sto talibanov in jih zajeti večje število. V naslednjem tednu je zavezništvo zavzelo letališče v Bagramu in začelo obstreljevati Kabul (Rubin, 2003).

Intenzivno vojskovanje in tisoči mrtvih v kratkem času je na talibanski strani povzročilo pomanjkanje borcev. Za pomoč so spet zaprosili svoje simpatizerje v pakistanskih verskih šolah. Te so se odzvale, saj so zaprle svoja semenišča, da bi se študentje lahko pridružili sveti vojni. S pomočjo pakistanske obveščevalne službe ISI so tisoče mladih prevažali v Afganistan. Prihod novih borcev ter orožja in opreme, ki jih je zagotovil Pakistan, je talibanom omogočil izvesti napad na severni Afganistan. Do začetka leta 1997 so talibani ponovno zavzeli izgubljeno ozemlje, kar je Masuda prisilo v umik iz njegove tradicionalne postojanke v dolini Panjshir (Khalilzad, 2006).

Nove talibanske zmage, ki so bile dosežene ob podpori pakistanske obveščevalne službe in verskih šol, so še okrepile odnose med temi akterji. Vojaški uspehi na severu Afganistana so Pakistanu omogočili, da je najavil priznanje talibanske vlade. Na prigovarjanje Pakistana je priznanje obljubila tudi Savdska Arabija. Pakistan je nagovoril mednarodno skupnost in ji predlagal, naj prizna talibansko vlado, saj ta nadzira skoraj celotno ozemlje države, poleg tega pa naj bi talibani uničili vojne dobičkarje, zagotovili varnost na avtocestah, v veliki meri nadzirali pridelovanje maka in vzpostavili mir v državi. S to pobudo je Pakistan želel doseči naslednje cilje:

- s prevzemom oblasti s strani talibanov je vloga regionalnih akterjev, med njimi Irana, Indije in Rusije postala zanemarljiva;
- ob talibanski oblasti Pakistan zlahka uresničuje svoje trgovske in poslovne interese v Srednji Aziji;
- ponovno bi lahko začeli s predlagano izgradnjo plinovoda od Turkmenistana do Pakistana in kasneje do Indije, saj je projekt zaradi dogodkov v Afganistanu zelo zamujal;

- prijateljska paštunska in ideološko sorodna talibanska vlada bi lahko rešila paštunsko vprašanje ter za vedno odpravila mejne spore med Pakistanom in Afganistanom (Rubin, 2006).

Talibanska ideologija globalnega *jihada* in podpora Pakistana

Leto 1979 je bilo pomembno v več pogledih. Poleg sovjetske invazije na Afganistan in iranske revolucije je prišlo do zavzetja svete mošeje (Ka'aba) v Meki s strani islamskih skrajnežev, kar je povzročilo protest celotnega islamskega sveta proti ZDA in požig ameriškega veleposlaništva v Islamabadu. Te okoliščine so pomembno in na različne načine zaznamovale razvoj dogodkov po svetu. Zrušitev iranskega šaha z oblasti, s čimer so ZDA izgubile enega največjih zaveznikov na tem območju, in Khomanijeva proglasitev ZDA kot 'velikega satana' sta ogrozili prihodnjo vlogo ZDA na Bližnjem vzhodu in v Aziji. V takšnih okoliščinah je bila ameriška vpletenost v dogodke v Afganistanu povsem naravna. Preko vpletenosti v afganistansko krizo so ZDA prispevale k porazu Sovjetske zveze, obenem pa so se trudile povrniti del ugleda, ki so ga izgubile med vietnamsko vojno (Shahi, 1988).

Tudi Savdska Arabija, kot še eden od podpornikov vojne v Afganistanu, je bila prav tako zaskrbljena zaradi takega razvoja dogodkov. Zavzetje Ka'abe se je odvijalo na njenem ozemlju, kar je za kraljevo družino pomenilo veliko sramoto. Savdske obtožbe šiitov, ki naj bi izvedli to akcijo, in iranska reakcija na obtožbe sta še bolj zaostriili odnose med državama. Iran je celo zahteval, da svetih mest Meke in Medine ne bi smela upravljati zgolj Savdska Arabija, ampak bi ju morale upravljati vse muslimanske države. Ta iranska zahteva je v Savdski Arabiji povzročila občutek ogroženosti in spraševanje o potencialni vlogi Irana v prihodnjih letih (Roy, 2005).

Vsa ta dejstva so Savdski Arabiji, ZDA in Pakistanu omogočila, da v afganistanski krizi najdejo 'grešnega kozla' in se poskušajo opomoči od nedavnih šokov. Hkrati je razvoj dogodkov prispeval k temu, da je Sovjetska zveza našla svoj Vietnam v Afganistanu. Savdska Arabija je v tej krizi videla možnost za širjenje vahabizma, najbolj militantnega Islama v Pakistan, Afganistan in druge muslimanske države in za spoprijemanje z izzivom, ki ga je predstavljal šiitski Iran. Z vpletenostjo več pomembnih akterjev je regionalna afganistanska kriza prerasla v globalno krizo, ki je na koncu privedla do novega globalnega *jihada* proti ZDA in njihovim zahodnim zaveznikom. Kako so ZDA obravnavale vodje vojskujočih se afganistanskih frakcij, najbolj ponazarjajo besede tedanjega ameriškega predsednika Ronalda Reagana: »Ti gospodje so moralni ekvivalent ustanoviteljev (*founding fathers*) ZDA« (Mamdani, 2004).

Utemeljeno lahko trdimo, da so bili ameriško orožje, savdski denar ter pakistansko vojaško načrtovanje in strategija tisti dejavniki, ki so prispevali

k uspehu Afganistana v vojni proti Sovjetski zvezi. Kot rečeno, se je sodelovanje med ameriško in pakistansko obveščevalno službo okrepilo in je postalo bolj konkretno v času predsedovanja Ronalda Reagana. Pakistan in ZDA sta omogočila širitev obsega konflikta, tako da Sovjetska zveza ne bi dobila priložnosti za razrešitev konflikta s pogajanjem, ampak bi bila ponižana in poražena. CIA je zagotovila orožje, pakistanska obveščevalna služba ISI pa je oblikovala centre za urjenje afganistanskih *mujahedinov* in beguncev. V centrih za urjenje borcev niso usposabljali le v fizičnem in vojaškem smislu, ampak so zagotavljali tudi ideološko vzgojo. V tem smislu so verska semenišča in *madrase*, ki so jih ustanovile pakistanske verske stranke v Balochistanu in NWFP,¹ postale celice za ideološko vzgojo (Shaikh, 2008). ZDA so v vojno v Afganistanu vložile tri milijarde ameriških dolarjev, Savdska Arabija pa je Pakistanu v različnih oblikah za finančno pomoč pri sodelovanju v afganistanski vojni zagotovila tri in pol milijarde ameriških dolarjev (Coll, 2004).

Vojno v Afganistanu so pretvorili v sveto vojno proti komunizmu, zato so novačili borce s celega sveta, še posebej iz muslimanskih držav. Islamski ideologi so v velikem številu prihajali na krizno območje, še posebej iz Savdske Arabije, Jordanije, Egipta, Libije, Alžirije in Indonezije². Prvi pomemben Arabec, ki je prispel v Pakistan, da bo sodeloval v sveti vojni, je bil Abdullah Azzam. Bil je univerzitetni profesor palestinskega rodu, ki je predaval na Univerzi kralja Abd-al-Aziza v Džedi, kjer je bil eden od njegovih učencev Osama bin Laden. V začetnem obdobju je Azzam pogosto potoval med Savdsko Arabijo in Pakistanom ter je dejansko deloval kot posrednik med savdskimi vahabiti in afganistanskimi *mujahedini*. Azzam je bil v bistvu tisti, ki je posvetno palestinsko gibanje pretvoril v sveto vojno. Bil je tudi soustanovitelj Hamasa in sodelovanje v sveti vojni zanj ni bilo zgolj politična nuja ali sredstvo za doseg političnega nadzora, ampak verska obveznost, ki jo mora spoštovati vsak musliman. Po začetnem potovanju se je Azzam ustalil in se leta 1984 skupaj s svojo družino nastanil v Peshavarju. Zanj je bila afganistanska sveta vojna ob podpori pakistanskih verskih strank in obveščevalne službe ustrezna platforma za začetek 'križarskega pohoda' proti Judom in krščanskemu Zahodu. Azzam je bil zelo kmalu imenovan za profesorja šeriatskega prava na Mednarodni islamski univerzi v Islamabadu, ki so jo ustanovili s finančno pomočjo Savdske Arabije. V času režima generala Zie so na tej pakistanski univerzi študirali in delovali študentje oz. znanstveniki s celotnega muslimanskega sveta pa tudi iz ZDA, evropskih in drugih

---

¹ NWFP (North West Frontier Province) pomeni Severozahodna obmejna provinca. To ime so območju leta 1901 dali Britanci, ko so ga ločili od province Punjab ter mu dali status samostojne province. NWFP ima dolgo ozemeljsko mejo z Afganistanom.

² Iz enega od poročil je razbrati, da je pakistansko veleposlaništvo v Alžiriji v prvih letih jihada izdalo več kot 2.800 vizumov Alžircem, ki so kot prostovoljci želeli sodelovati v afganistanski vojni.

držav. Postala je žarišče dobro izobraženih muslimanov srednjega in višjega srednjega razreda, ki so bili pripravljene nadalje študirati in širiti islam. Hkrati pa so pakistanske verske šole na plemenskih in drugih območjih v bližini afganistanske meje zagotavljale radikalno izobraževanje revnim muslimanom iz Pakistana, afganistanskim beguncem in afriškim muslimanom. Čez nekaj časa se je Azzam iz Islamabada spet vrnil v Peshavar, da bi iz bližine nadziral aktivnosti, povezane z *jihadom*. Ustanovil je lastno organizacijo Bait-al-Ansar, ki naj bi olajšala vključevanje arabskih prostovoljcev v sveto vojno, saj naj bi bil po njegovem mnenju to edini način, da muslimanski svet odpravi nadvlado Zahoda (Kepel, 2004).

Abdullah Azzam je torej poleg neposrednega sodelovanja v sveti vojni to omogočil tudi številnim muslimanskim prostovoljcem, na mlade Arabce pa je vplival tudi s svojo revijo *Al-Jihad*. Ta publikacija, ki je izhajala mesečno, je zagotavljala motivacijsko gradivo za arabsko mladino, ki jo je nagovarjala k podpori *jihadu*. Azzamu se je kmalu pridružil njegov nekdanji študent Osama bin Laden, ki je v naslednjih letih za ameriške oblasti postal najbolj iskana oseba.

Po mnenju Mahmuda Mamdanija je želela CIA vpletenost Savdske Arabije na najvišji ravni, saj naj bi to postalo model za druge države. CIA je predlagala aktivno vključenost kateregakoli člana kraljeve družine v afganistansko sveto vojno. Princ Turki al-Faisal, šef savdskega Obveščevalnega oddelka, je izbral Osamo bin Ladna, ki naj v sveti vojni sodeluje v njihovem imenu. Bin Laden sicer ni bil član kraljeve družine, ji je pa bil zelo blizu. Njegov sicer revni oče, ki je bil iz Jemna, Mohamed bin Laden, se je obogatil v treh desetletjih dela v gradbeništvu. Za savdsko kraljevo družino je v Savdski Arabiji zgradil več velikih projektov (Mamdani, 2007).

Osama je prvič potoval v Peshavar, da bi sodeloval v afganistanski vojni leta 1980. V naslednjih dveh letih je, tako kot njegov učitelj Azzam, veliko potoval, potem pa se je v tem mestu ustalil. Ker je imel izkušnje iz gradbeništvu, se je vključil v projekt izgradnje kompleksa podzemnih stavb, ki ga je v obmejni provinci Khost finančno podpirala CIA. Ta veliki kompleks je bil zelo moderna stvaritev, načrtovana za urjenje, skladišča orožja in stanovanjske namene z vsemi potrebnimi pomožnimi objekti. Postal naj bi novi štab, ne zgolj za Osamo, ampak tudi za vse druge Arabce, da bi lažje koordinirali aktivnosti svete vojne v Afganistanu. Tu je Osama spoznal še enega skrajneža, in sicer Sudanca Jamala al-Fadla, ki je bil ključna figura pri Osamovih napadih na ameriška veleposlaništva v vzhodni Afriki (Coll, 2008).

Islamsko gibanje za sveto vojno v Afganistanu je dobilo nov pospešek, ko se mu je pridružil Ayman Al-Zawahri, ki je kot zdravnik deloval v Azza-movem *Maktab al-Kkhidmat-an-Mujahedeen*, organizaciji, ki jo je ustanovila Savdska Arabija ter je bila največja agencija za novačenje arabskih in afriških prostovoljcev za vodenje svete vojne. Imela je tesne stike z različnimi

dobrodelnimi organizacijami v več državah in z družinami prostovoljcev. Zaradi Azzamovih dobrih stikov s Hamasom, se mu je pridružilo veliko palestinskih in drugih arabskih *mujahedinov*. Sredi osemdesetih let sta najprej Osama potem pa še Al Zawahri svoji družini preselila v Peshavar (Baxter, 2001).

Eden od jordanskih prostovoljcev, Abu Musab al-Zarqavi, je tu postal pomemben član organizacije za vodenje svete vojne. V Peshavar je prišel leta 1989 kot 27-letni mladenič in si prislužil sloves dobrega bojavnika, nanj pa je odločilno vplival jordanski skrajnež Shaikh Muhammad al Maqdisi. Zarqawi in njegov mentor Maqdisi se nista pridružila Al-Zawahriju in bin Ladnu, ampak sta ustanovila svojo organizacijo *Bait-al-Imam*. Kasneje sta jo uporabila kot platformo za izvajanje svojih aktivnosti proti hašemitski monarhiji v Jordaniji. Zaradi svoje teroristične dejavnosti sta bila tedaj aretirana in več let zaprta. Po izpustitvi iz zapora se je Zarqavi pridružil odporiškemu gibanju v Iraku po ameriškem napadu na to državo leta 2003. Bil je duhovni vodja številnih samomorilskih in drugih bombnih napadov, ki so v Iraku ustvarili ozračje terorja in šoka (Bas, 2004).

Po umiku sovjetskih sil iz Afganistana leta 1989 in oblikovanju vlade *mujahedinov* v Kabulu so mnogi arabski bojavniki zapustili vojno območje in nadaljevali svoj boj v lastnih državah proti oblastnikom, za katere so ti ideološko radikalni bojavniki *jihada* menili, da so zavezniki ZDA. Pred odhodom je bil v kompleksu Khost sestanek tega trdega jedra ideologov, na katerem so se načeloma dogovorili, da bodo ustanovili organizacijo, ki bo nadaljevala z aktivnostmi svete vojne kjerkoli bo to potrebno. Poimenovali so jo Al Kaida³. Na sestanku je bil prisoten tudi Abdul Rabb Rasoul Sayyaf, ključna figura filipinskega islamskega gibanja. Večina bojavnikov je iz Afganistana odšla v Alžirijo, Savdsko Arabijo, Čečenijo, Maroko, Kirgizistan, Uzbekistan in celo v ZDA, da bi nadaljevali z izvajanjem svojega programa globalne svete vojne (Coll, 2008).

Ko je general Omar Hassan al Bashir ob podpori islamsko usmerjenih častnikov, še posebej Hasana Tarabija, uspešno izvedel državni prevrat v Sudanu, je ta država postala zatočišče za Osamo bin Ladna in njegove somišljenike. Skupina je iz Kartuma naslednjih nekaj let izvajala svoje aktivnosti, dokler ni bila leta 1996 s strani sudanskih oblasti, ki so bile pod velikim ameriškim pritiskom, zaprosena, da državo zapusti. Osama se je vrnil v Afganistan. Oktobra 1996 se je v Kandaharju srečal z Mullahom Omerjem in takoj mu je ponudil skorajda brezpogojno podporo za talibanski *jihad*, saj je Osama zahteval le zaščito zase in njegovo družino. Omer je pristal na

---

³ *Kaida (Qaeda) v arabskem jeziku pomeni (oblikovati) seznam ljudi. Osama bin Laden je zgolj vnesel na seznam svoje kolege, ki so bili njegovi partnerji v afganistanski sveti vojni. Ta seznam je bil temeljni dokument, ki je kasneje postal identifikacijska točka al-Kaide.*

ta edini pogoj in oblikovana je bila nesveta aliansa med Al Kaido in talibani (Jalal, 2008).

To ni bilo prvo srečanje med Osamo in Omerjem. Srečala sta se že leta 1989 v Karachiju, in sicer pod pokroviteljstvom pakistanske obveščevalne službe. Srečanje je potekalo v največji pakistanski mošeji in hkrati verski šoli Jamia Binoria, vodil pa ga je ugledni verski učenjak mufti Nizamuddin Shammzai, ki je bil mentor številnih afganistanskih voditeljev, kateri so tam študirali, mnogi med njimi pa so po zavzetju Kabula s strani talibanov prevzeli ministrske položaje (Huqqani, 2005).

Osama se je spet preselil v svoje izvirno zavetišče v kompleksu Khost in se odločil, da bo svoje aktivnosti izvajal od tam. S pomočjo Al Kaidine strukture in najsodobnejše tehnološke opreme si je zagotovil povezavo z vsemi mednarodnimi mrežami po svetu, ki so sprejemale *jihad*. Tedaj je že bil na ameriškem seznamu za odstrel (*hit list*), in sicer zaradi napadov na ameriška vojaška oporišča v Savdski Arabiji. V svoji *'fatvi'* (dekretu) je muslimane pozval, naj po vsem svetu napadajo ameriške interese in ubijajo Američane (Hafez, 2005).

Pakistan ni nikoli poskušal obrzdati Al Kaidinih aktivnosti, naj jih je izvajala neposredno s pakistanskega ozemlja ali iz Afganistana, saj je zelo aktivno sodelovala tudi v kašmirskem uporu proti Indiji, ki ga je Pakistan podpiral. Viden primer njihovega tesnega sodelovanja je bila ugrabitev indijskega letala na letu med Katmandujem in New Delhijem decembra 1999. Letalo je bilo odpeljana v Kandahar, talibani pa so bili v dvotedenskih pogajanjih, ki so sledila ugrabitvi letala, posredniki. Ugrabitelji so zahtevali izpustitev najvišjih terorističnih voditeljev, ki so bili zaprti v indijskih zaporih, med njimi sta bila tudi vodilni terorist Maulana Masud Azhar in ključni vodja Al Kaide Shaikh Khalid Omer. Zadnji je bil kasneje obtožen umora Daniela Pearla, novinarja Wall Street Journala. Po prepričevanju Indije so ZDA poskušale izvesti pritisk na generala Musharafa, naj omeji rastoči vpliv Al Kaide in njene povezave s kašmirskimi borci za svobodo pakistanskega rodu. Ob tem sta ključna vodja Al Kaide Ayman al-Zawahiri in Abu Zubaidah delovala iz Peshavarja (Ahmed, 2008).

General Musharaf je ignoriral skrbi zahodnih držav in zavrnil umik pakistanske podpore talibanom. Njegov glavni štabni častnik generalmajor Ghulam Ahmed je odkrito izjavil, da Pakistan ne bo podprl ameriškega prizadevanja pri spodkopavanju talibanskega režima, celo nasprotno, ZDA bodo poskušali prepričati naj ne delujejo proti talibanom. Jamiat Ulema-e-Islam, ki je bil največji zaveznik talibanov v Pakistanu, je aprila leta 2001 v Peshavarju organiziral tridnevno zborovanje, na katerem se je zbralo več kot milijon ljudi, na njem pa so prebirali sporočila libijskega voditelja polkovnika Gadhafija, Mullaha Omerja, Osama bin Ladna in drugih. Pozivali so k podpori talibanski vladi v Afganistanu (John, 2007).

Pakistanska zaveza podpore talibanom in kašmirskim upornikom je bila potrjena tudi nekaj dni kasneje, konec aprila 2001, ko so podobno zborovanje izpeljali v drugem največjem pakistanskem mestu Lahoreju in se ga je prav tako udeležilo veliko število ljudi iz celotne države, pa tudi iz Afganistana in Kašmirja. Organizatorica zborovanja je bila največja pakistanska teroristična organizacija Lashkar-e-Tayyaba (LeT), ki deluje v tesni povezavi z Al Kaido in talibani⁴. Dovoljenje LeT, da pripravi zborovanje, medtem ko drugim političnim strankam ni bilo dovoljeno organizirati političnih zborovanj, je očiten znak, da je pakistanska vlada generala Musharafa v celoti stala za temi skrajneži. Ključevalna akcija pakistanske vojske je bila jasno sporočilo celemu svetu, da Pakistan ne želi izvajati pritiska na talibane, ki so zaradi kršenja človekovih pravic, odnosa do ženskega spola, nesprejemljivega vedenja do verskih manjšin in še posebej zaradi uničenja dveh velikih več kot 1800 let starih kipov Bude v dolini Bamiyan marca leta 2001 postali nesprejemljivi za civiliziran svet. Talibani so tudi aretirali osem zahodnih humanitarnih delavcev in jih obtožili, da so širili krščanske ideje, hkrati pa so velikemu številu nevladnih organizacij ukazali, da zapustijo državo (Jones, 2002).

Te globalne aktivnosti, povezane z *jihadom*, ki so se začele med invazijo Sovjetske zveze na Afganistan, so vrh dosegle s terorističnim napadom Al Kaide na ZDA 11. septembra 2001, pri čemer je bilo ubitih preko tri tisoč ljudi. S tem je bilo odprto novo poglavje globalnega *jihada*.

Sklep

Pakistan in ZDA sta od začetka posredno sodelovala v afganistanski vojni, da bi pomagala pri izgonu sovjetskih sil z afganistanskega ozemlja. Ker je vojna proti sovjetskim silam nenehno zahtevala nove bojovnike, je pakistanska obveščevalna služba ISI, ob pomoči ameriške CIE, urila in oboroževala afganistanske *mujahedine* za sodelovanje v tej vojni. Da pa bi pritegnili še več mladih bojovnikov, so v večini muslimanskih držav, še posebej pa na Bližnjem vzhodu, začeli z izvajanjem motivacijskih kampanj in propagande. Tovrstna agresivna kampanja je pripeljala do radikalizacije muslimanske mladine, ki je v Afganistan prihajala iz Savdske Arabije, Alžirije, Jemna, Jordanije, Sirije, Palestine in drugih držav. Savdska Arabija je to sveto vojno podpirala tudi finančno, zastrašena z iransko revolucijo pa je začela razvijati najbolj radikalno obliko islamskega *vahabizma*.

Analiza razkrije, da je nedavno širjenje islamskega ekstremizma in terorizma globoko zakoreninjeno v razvoju dogodkov med afganistansko sveto

---

⁴ Nedavno so LeT kot teroristično organizacijo prepoznale in proglasile tudi britanske oblasti (Johnson, 2005).

vojno od leta 1979 naprej. Islamski skrajneži, ki so v Afganistan prihajali s celotnega muslimanskega sveta, so razvili jedro in mrežo, ki je kasneje postala seme islamskega terorizma. Na začetku je palestinski akademik Abdullah Azzam v Pakistanu ustanovil lastno mrežo, ki so se ji kasneje pridružili številni skrajneži, vključno z vodjo Al Kaide Osama bin Ladnom. Al Kaida je uporabila Afganistan in Pakistan kot bazo za širjenje svoje mreže v različne države, kar danes predstavlja vir ogrožanja miru v svetu.

LITERATURA

- Ahmed, Ishtiaq (2004): *Gulbadin Hekmatyar: An Afghan Trial from Jihad to Terrorism*. Lahore: Society for Tolerance and Education.
- Ahmed, Rashid (2000): *Taliban: Militant Islam, Oil and Fundamentalism in Central Asia*. London: I. B. Tauris Publishers.
- _____ (2002): *Jihad-The rise of Militant Islam in Central Asia*. Lahore: Vanguard.
- _____ (2008): *Descent into Chaos*. London: Penguin.
- Ahmer, Moonis (1983): »Afghan Crisis and the Efforts for a Third Party Mediation«. *Pakistan Horizon* 36 (3): 51-64.
- Allen, Charles (2006): *God's Terrorists*. Cambridge: Da Capo Press.
- Anwar, Raja (1988): *The Tragedy of Afghanistan*. London: Verso.
- Bas, Natana J. DeLong (2004): *Wahabi Islam-From Revival and Reform to Global Jihad*. New York: Oxford University Press.
- Baxter, Craig & Kennedy Charles H. (2001): *Pakistan-2000*. Karachi: Oxford University.
- Coll, Steve (2008): *The Bin Laden - Oil, Money, Terrorism and the Secret Saudi World*. London: Penguin.
- _____ (2004): *Ghost Wars - The Secret History of the CIA, Afghanistan and Bin Laden*. London: Penguin Books.
- Hafez, Mohammad M. (2005): *Why Muslims Rebel-Repression and Resistance in the Islamic World*. Delhi: Viva Books.
- Harrison, Selig (1981): *In Afghanistan's Shadow: Baloch Nationalism and Soviet Temptations*.
- Huqqani, Hussain (2005): *Pakistan-Between Mosque & Military*. Lahore: Vanguard.
- Hussain, Zahid (2007): *Frontline Pakistan-The Struggle with Militant Islam*. Lahore: Vanguard.
- Jalal, Ayesha (2008): *Partisans of Allah-Jihadin South Asia*. Lahore: Sang-e-Meel Publications.
- John, Wilson (2007): *The General and Jihad*. Delhi: Pentagon Press.
- Johnson, Rob (2005): *A Region in Turmoil - South Asian Conflict since 1947*. London: Reaktion Books.
- Jones, Owen Bennett (2002): *Pakistan- Eye of the Storm*. Lahore: Vanguard.
- Kepel, Gilles (2002): *Jihad - The Trail of political Islam*. London: I. B.Tauris, Karachi.
- _____ (2004): *The war for muslims minds*. Belknap: Harvard University Press.

- Khalidi, Noor Ahmed (1991): »Afghanistan: Demographic Consequences of War, 1978–1987«. *Central Asian Survey* 10: 101–26.
- Khalilzad, Zalmay (2006): Afghanistan in 1995: Civil War and a Mini-Great Game. *Asian Survey* XXXVI/2: 190–5.
- Lallemant, Zingel (1985): *Pakistan in the 80s-Ideology, Regionalism, Economy, Foreign Policy*. Lahore: Vanguard.
- Maley, William (2001): *Fundamentalism Reborn?* London: Hurst & Company.
- Malik, Jamal (1999): Colonization of Islam-Dissolution of Institutions in Pakistan. Dhaka: The University Press.
- Mamdani, Mahmood (2004): *Good Muslim, Bad Muslim*. New York: Three Leaves Press, Double day.
- _____ (2007): *Understanding Al-Qaeda*. London, Pluto Press.
- Marvin, Weinbaum G. (2004): *Nation Building in Afghanistan: Impediments, Lessons, and Prospects*. Conference paper presented at The School of Advanced International Studies, 13. april 2004.
- Matinuddin, Kamal & Rose Leo E. (1989): *Beyond Afghanistan: The Emerging US-Pakistan Relations*. Berkeley: Institute of East Asian Studies.
- Mehra, Parshotam (2001): *The North-West Frontier Drama 1945–1947*. Karachi: Oxford University Press.
- Misra, K. P (ur.) (1981): *Afghanistan in crisis*. New York: Advent Books Inc.
- Roy, Oliver (2005): *Globalised Islam – The search for a New Ummah*. Delhi: Rupa Co.
- Rubin, Barnett R. (2006): *Afghanistan's uncertain Transition from Turmoil to Normalcy*. New York: Council or Foreign Relation, March 2006.
- _____ (2003): *The search for peace in Afghanistan*. Karachi: Oxford University Press.
- _____ (1989): Afghanistan: The Next Round. *Orbit* 33: 57–72.
- Shahi, Agha (1988): *Pakistan security and Foreign Policy*. Lahore: Progressive Publishers.
- Shaikh, Riaz Ahmed (2008): Developing Extremists: Madrassah Education in Pakistan. *Development in Asia-Interdisciplinary, Post-neoliberal and Translational Perspectives*. Brown Walker Press, Boca Raton.
- Strobe, Talbot (1984): *The Russians and Reagan*. New York: Vintage Books.